

Apotekenes økonomiske rammevilkår 2020-2023

Notatet er basert på Apotekforeningens innspill til
Direktoratet for medisinske produkters evaluering
av apotekavansen 2024



Oslo, juni 2024

Innholdsfortegnelse

0. Innledning	3
1. Apotekenes betydning i samfunnet	4
2. Apotekenes rammevilkår og utvikling i disse	6
3. Hva er konsekvensen dersom rammevilkårene ikke endres?	10
4. Løsningen - forslag til endringer i apotekenes rammevilkår	12



Innledning

Med en voksende og aldrende befolkning øker behovet for legemidler og apotek tjenester, noe som krever at apotekene opprettholder både lønnsomhet og høy kvalitet på tjenestene.

Apotekene spiller en avgjørende viktig samfunnsrolle i å sikre trygg utlevering av legemidler til norske pasienter, og veiledning for å sikre riktig bruk av legemidlene. Denne rollen blir bare viktigere i årene fremover, i og med at vi i Norge får en høyere andel eldre, og med det en forventet økning i bruk av – og behov for veiledning om – reseptpliktige legemidler.

Apotekene leverer i dag disse samfunnskritiske tjenestene med svært høy kvalitet. For å sikre høy kvalitet også inn i fremtiden, er apotekene avhengige av en bærekraftig økonomi. Dette vil være krevende dersom dagens rammevilkår forblir uendret.

Beløpet apotekene får betalt for å skaffe, utlevere og gi veiledning om et resept-belagt legemiddel har stått stille siden 2019. I den samme perioden har den generelle prisøkningen vært på over 20 prosent, mens lønnsveksten har vært enda høyere. Dette betyr at den reelle verdien av apotekenes faste kronetillegg (apotekavansen) synker for hvert år, noe som fører til en svekket økonomisk situasjon for apotekene. Aller verst står det til for de frittstående apotekene som ikke har noen kjedetilknytning.

Dette vil igjen kunne gi negative konsekvenser både for pasienter, helseberedskap og samfunn. Uten politisk vilje til å gi apotekene gode og stabile rammevilkår, kan kvaliteten på apotekenes tjenester bli lavere. Spesielt vil apotekene i distriktene være utsatt. Det vil være et tap både for pasientene og samfunnet.

For å sikre levedyktigheten og kvaliteten i apoteksystemet, er det avgjørende at det blir tatt økonomiske grep raskt.

Apotekforeningen foreslår følgende to hovedtiltak:

- Øke de faste kronetilleggene i apotekavansen, og innføre årlig inflasjonsjustering som prinsipp
- Prisjustere gamle trinnpriser og heve minste trinnpris for å beholde konkurranse og unngå at legemidlene blir utilgjengelige grunnet manglende lønnsomhet.

1

Sørge for at pasientene får tilgang til riktig legemidler

Veilede om riktig legemiddelbruk og helseinformasjon

Helsefremmende informasjonskampanjer

Tilgjengelighet

Apotekenes betydning i samfunnet

Apotekene er en del av førstelinjen i helsetjenesten og et viktig lavterskel helsetilbud. Samfunnsoppdraget er å bidra til riktig legemiddelbruk i befolkningen og sikre god tilgjengelighet i alle deler av landet til legemidler, andre apotekvarer og helsetjenester med høy kvalitet. Legemiddelbruk er et tema som blir stadig viktigere i takt med økningen i pasienter med sammensatte og komplekse helseutfordringer som krever bruk av flere ulike medisiner.

Apotekene i Norge har en betydningsfull rolle i samfunnet på flere måter:

Sørge for at pasientene får tilgang til riktig legemidler

- Apotekene sørger for at pasienter får utlevert reseptbelagte og reseptfrie legemidler på en trygg og effektiv måte.
- Apotekene kontrollerer at legemidler er forskrevet riktig og gir informasjon om dosering og riktig bruk.
- Apotekene håndterer mangelsituasjoner. Apotekansatte legger i dag ned en betydelig arbeidsinnsats og tidsbruk i å finne alternativer ved legemiddelmangel. Dette har en stor samfunnsmessig verdi. En kartlegging fra 2024 viser at apotekene i år må lete etter over en million legemiddelpakninger. I halvparten av tilfellene finner apotekene en løsning.

Veilede om riktig legemiddelbruk og gi helseinformasjon

- Apotekene gir råd og veiledning om riktig bruk av legemidler, inkludert bivirkninger, interaksjoner med andre legemidler og riktig oppbevaring. Feil legemiddelbruk er et stort helseproblem, og blant de vanligste årsaker til helseskader i helsetjenesten. Studier viser at så mye som 20 prosent av innleggelse i akuttmottak, uansett alder, kan knyttes til legemidler pasienter hadde brukt før innleggelsen. I tillegg er feil legemiddelbruk årsak til betydelige ekstra antall liggedøgn i sykehus, og også dødsfall. Feil legemiddelbruk koster samfunnet mange milliarder årlig i tillegg til at det gir helsemessige negative konsekvenser for pasientene.
- Apotekene gir også råd om egenomsorg og forebygging av helseplager.

Helsefremmende informasjonskampanjer

- Apotekene avholder kampanjer for å fremme helse og økt bevissthet om ulike sykdommer og helseutfordringer. Noen eksempler på dette er; vaksinasjonsprogrammer, informasjon om livsstilsrelaterte sykdommer, røykeslutt og riktig bruk av reseptfrie legemidler.

Tilgjengelighet

- Apotekene er tilgjengelige for befolkningen i store deler av landet. Mange har lange åpningstider. Dette sikrer at folk har tilgang til viktige legemidler og veiledning for å sikre riktig bruk, uavhengig av bosted. Mange innbyggere, ikke minst blandt eldre, foretrekker å hente legemidlene i et vanlig apotek. For andre kan nettapotek være et godt alternativ.

2

Apotekenes rammevilkår og utvikling i disse

Dagens apoteksystem i Norge er et spleiselag mellom staten ved refusjonsordninger, pasienten ved egenbetaling, og apotekene selv, som kryss-subsidierer reseptlegemiddelsalg ved å selge andre handelsvarer. Apotekene har ingen mulighet til å overleve som bransje uten inntektene fra handelsvarer, og det er i dag ikke økonomisk grunnlag for apotek som bare selger reseptbelagte legemidler.

Apotekene i Norge har flere inntektskilder, inkludert salg av reseptpliktige og reseptfrie legemidler samt andre helseprodukter. Mens inntektene fra reseptpliktige medisiner er strengt regulert, gir salg av andre produkter større finansiell fleksibilitet.

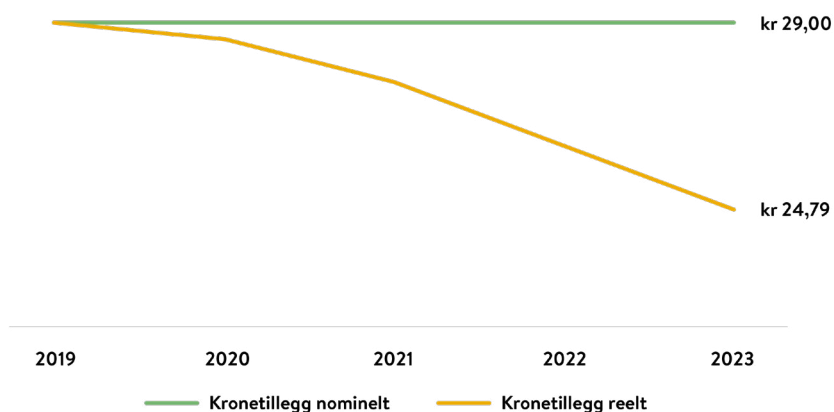
Apotekene har, i likhet med andre virksomheter, opplevd en sterk kostnadsvekst i perioden 2020 - 2023. Til forskjell fra andre virksomheter har staten begrenset apotekenes mulighet til å dekke inn økte kostnader gjennom den satte avansestrukturen med maksimalpriser og avansetak. For mer enn $\frac{3}{4}$ av apotekenes omsetning regulerer myndighetene hvilken pris de kan ta.

Apotekavansen skal dekke kostnader apoteket har i forbindelse med lovpålagte oppgaver og plikter knyttet til resept- og varehåndteringen.

Siden 2019 har det ikke vært gjennomført noen former for prisjustering av faste krone-tillegg i maksimalavansene. Dette betyr at verdien av avansen synker reelt hvert år på grunn av inflasjon og økte kostnader, noe som fører til en betydelig svekket økonomisk situasjon for apotekene.

Følgende figur viser hvordan verdien av kronetillegget reelt har forringet seg siden 2019. Med økende inflasjon vil denne effekten bare øke i årene fremover.

Kroneverdien – forringet seg i reelle termer

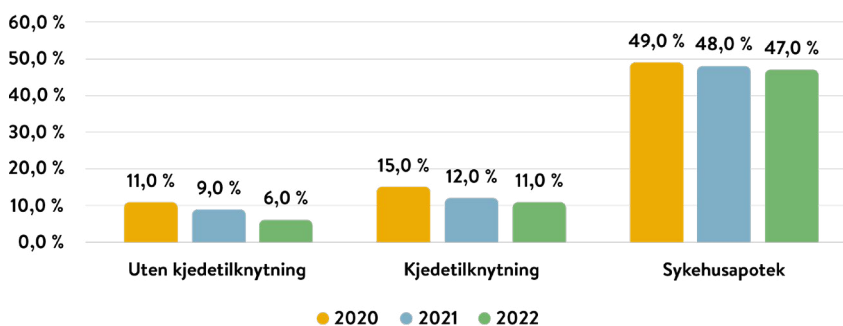


Utviklingen i økonomien har derfor ikke holdt tritt med veksten i kostnader, særlig knyttet til lønn, husleie og IT-utgifter – utgifter som for apotekene er avgjørende for å ivareta våre lovpålagte krav.

Inntekter fra salg av reseptfrie legemidler og handelsvarer har økt, men denne økningen har ikke kompensert for stagnerende eller fallende avanse fra reseptlegemidler. Det har vært en økning i konkurransen fra nettapoteker og andre ikke-tradisjonelle aktører, noe som har satt press på avansene.

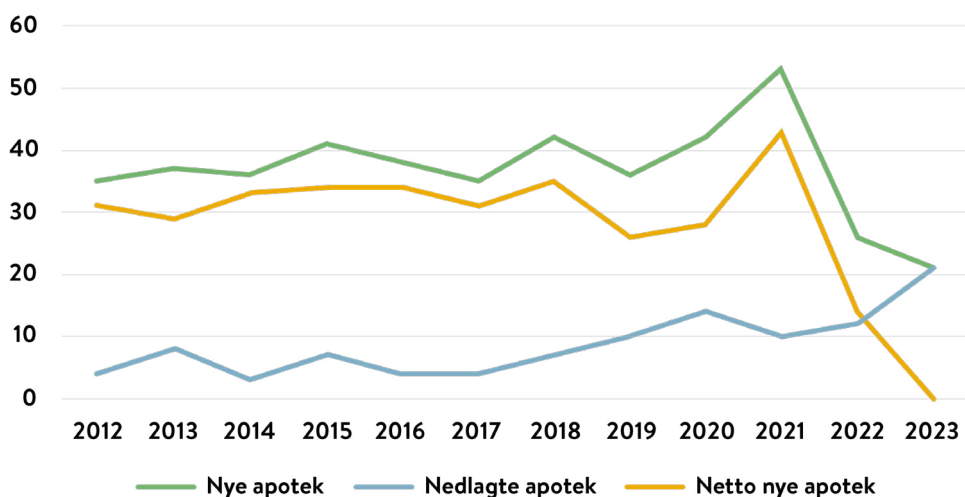
Tall fra Vista analyse viser at soliditeten (målt som egenkapitalandel) til alle former for apotek har sunket siden 2020. Dette gjelder særlig de frittstående apotekene uten kjedetilknnytning, der soliditeten nesten er halvert, fra 11 til 6 prosent. Avkastningen på investert kapital er i dag synkende for disse apotekene. Tilsvarende har driftsmarginen for disse apotekene gått betydelig ned siden 2020. Tallene indikerer at det er de frittstående apotekene som ligger klart dårligst an dersom ytterligere rammevilkårskutt iverksettes.

Soliditet



Helt siden det ble åpnet for fri etablering av apotek i Norge har det vært en nettotilvekst av apotek hvert eneste år. I tiåret fra 2012 til 2021 var det en netto tilvekst på 32 apotek per år. Denne trenden ble brutt i 2022 da tallet ble redusert til 14 og forsterket i 2023 da nettotilveksten var 0 – det ble altså stengt like mange apotek som det ble åpnet. Denne trenden må forventes å fortsette dersom det ikke kommer endringer i rammevilkårene.

Nye og nedlagte apotek 2012 - 2023



For å sikre levedyktigheten og kvaliteten i apoteksystemet, er det avgjørende at cvdet blir tatt økonomiske grep raskt.

Nøkkeltall utvikling 2020 - 2023



Avanse på all omsetning i apotek

+ 1,5 %



Avanse pr pakke målt i
faste 2023 kroner

- 1,1 %

Avanseregulerte
reseptpliktige legemidler

+ 11,2 %

flere pakninger

Avanse på reseptpliktige
legemidler

+ 6,8 %

Avanse pr pakke
reseptbelagte legemidler

- 3,9 %

Avanse kun reseptpliktige legemidler
med markedsføringstillatelse

- 6,2 %

3

Færre apotek – distriktene mest utsatt

Lengre reisevei og dårligere tilgang

Mindre tid til veiledning om riktig legemiddelbruk – til tross for et økende behov

Flere pasienter vil rammes av legemiddelmangel

Svekket helseberedskap

Hva er konsekvensen dersom rammevilkårene ikke endres?

Videreføring av dagens avanse uten prisjustering har flere alvorlige problemer, som kan påvirke både apotekene, pasientene og samfunnet negativt. Konsekvensene kan bli følgende:

Færre apotek – distriktene mest utsatt

- Uten prisjustering vil markedsgrunnlaget for apotekene i Norge gradvis uthules, noe som kan føre til færre apotek. Dette ble allerede observert i 2023, som var det første året på 2000-tallet med en nedgang i antall primærapotek.
- Apotekene i distriktene vil være spesielt utsatt. Dette fordi salg av reseptpliktige legemidler utgjør en større del av omsetningen i distriktsapotek, enn apotek i og i nærheten av de større byene. Dette gjør distriktsapotek mer sårbare for manglende prisjustering og avansekkutt enn apotek i sentrale strøk. Den myndighetsregulerte apotekavansen er derfor særlig viktig for distriktsapotekene.

Lengre reisevei og dårligere tilgang

- Pasientene kan få lengre reisevei og dårligere tilgjengelighet til nødvendige legemidler og tjenester. Dette er noe som spesielt vil kunne ramme eldre personer med liten mobilitet.

Mindre tid til veiledning om riktig legemiddelbruk – til tross for et økende behov

- Behovet for veiledning i riktig legemiddelbruk er viktig i dag og blir økende i årene fremover. Vi bruker over 43 milliarder årlig på legemidler (tall fra Farmastat), men vi bruker veldig lite på å følge opp at legemidlene brukes – og at de brukes riktig. Eksempelvis brukes det om lag 1,1 milliarder kroner på inhalasjonslegemidler mot astma og kols, men kun 5 millioner kroner på inhalasjonsveiledning i apotek.
- Strammere økonomiske rammer kombinert med økende behov for legemidler og apotek tjenester, vil gi flere resephåndteringer per farmasøyt. Dette vil gi mindre tid til oppfølging av pasientene. Dette er særlig alvorlig når vi blir stadig flere eldre, som ofte bruker flere legemidler samtidig.

Flere pasienter vil rammes av legemiddelmangel

- Bistand til å finne alternative løsninger ved legemiddelmangel er ressurskrevende og tar tid som heller burde vært brukt på veiledning i riktig legemiddelbruk. Dette er et merarbeid som ikke kompenseres i dagens avansemodell. Med en stadig trangere økonomi kan vi risikere at dette arbeidet må nedprioriteres til fordel for å bruke tida til veiledning i riktig legemiddelbruk.
- Legemiddelmangel fører til utrygghet, frustrasjon, økte kostnader og for noen pasienter blir helsetilstanden forverret. Konsekvensene av legemiddelmangel vil derfor bli økende og kunne ramme flere.

Svekket helseberedskap

- Apotekene spiller en viktig rolle i helseberedskapen, spesielt under kriser som pandemier. Økonomiske utfordringer og færre apotek, særskilt i distriktene, vil kunne redusere kapasiteten til å respondere raskt og effektivt i krisesituasjoner. Ved en gradvis nedbygging av apoteksektoren, bygger man samtidig ned en kostnadseffektiv, stående helseberedskap, som raskt og nesten kostnadsfritt kan aktiveres ved behov.

4

Løsningen - forslag til endringer i apotekenes rammevilkår

Utviklingen i økonomien viser at det er svært krevende økonomiske utsikter for apotekene i Norge. For å opprettholde et apoteksystem med høy kvalitet og tilgjengelighet i hele landet, må myndighetene raskt sikre apotekene forutsigbare og bærekraftige rammevilkår.

Apotekforeningen anbefaler to hovedtiltak:

1.

Øke de faste kronetilleggene i apotekavansen, og innføre årlig inflasjonsjustering som prinsipp

En styrking av avansen fra reseptbelagte legemidler vil sikre at apotekene også fremover har insentiv til å fokusere på den helsefaglige delen av apotekdriften; utlevering og veiledning om riktig bruk av legemidler.

Når godtgjørelsen for håndtering av salg av reseptbelagte legemidler økes, sikrer det at apotek også i fremtiden har et klart insentiv til å prioritere reseptlegemiddelsalg og -veiledning. For apotekene i distriktene utgjør salg av reseptpliktige legemidler en større del av omsetningen enn apotek i og i nærheten av de større byene. Den myndighetsregulerte apotekavansen er derfor særlig viktig for distriktsapotekene.

2.

Prisjustere gamle trinnpriser og heve minste trinnpris for å beholde konkurranse og unngå at legemidlene blir utilgjengelige grunnet manglende lønnsomhet.

Gjennom bytte i apotek og trinnpris har samfunnet spart store penger på konkurranse innenfor legemiddelmarkedet. Et fortsatt velfungerende marked for generiske og biotilsvarende legemidler er avgjørende for at samfunnet fortsatt skal kunne tilby pasienter god behandling til lav pris. Myndighetene må sørge for at målsetning om lavest mulig pris ikke går på bekostning av målet om å sikre befolkningen tilgang til legemidler. Dårlige rammebetingelser kan føre til at leverandører av generiske og biotilsvarende legemidler ikke ønsker å være på det norske markedet, noe som igjen vil føre til svekket konkurranse og høyere priser.

Prisjustering av gamle trinnpriser og heve minste trinnpris vil kunne sikre stabil forsyning og sterk konkurranse. Selv om en heving av minste trinnpris ble gjennomført fra februar 2024, er denne økningen ikke tilstrekkelig for å sikre lønnsomhet for disse produktene.

